

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Roitto, Matti

Title: Mihin historiaa tarvitaan?

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Roitto, M. (2016, 10.03.2016). Mihin historiaa tarvitaan?. Tiedeblogi.
<https://www.jyu.fi/blogit/tiedeblogi/roitto>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Mihin historiaa tarvitaan?

Matti Roitto, kuvaaja Henna-Riikka Pennanen

”Jos näistä leikataan, niin mitä me sitten puolustamme?’, pääministeri **Winston Churchill** ihmetteli toisen maailmansodan aikana. Kamreerit olivat kertoneet hänelle, että sotakustannusten vuoksi Iso-Britannian olisi leikattava valtion kulttuurimenoista. Valtaisat leikkaukset olivat johtamassa brittiläisen imperiumin kulttuuriperinnön heitteille jäämiseen. Pääministerin vastustuksen johdosta kamreerit joutuivat etsimään kuitenkin vaihtoehtoisen säästökohteen.”

Ylläoleva apulaisprofessori [Pauli Rautiaisen kansalliskirjastoa puolustavan blogikirjoituksen sitaatti](#) oli väärä. Se on kiertänyt erityisesti sosiaalisessa mediassa jo vuodesta 2008 alkaen, vaikka on useaan jo kertaan näytetty, että [Churchill ei ole koskaan näin sanonut](#) tai kirjoittanut, eikä varsinkaan toisen maailmansodan aikana. Hän puhui [taidearteiden siirtämisestä](#) suojaan kellariin, eikä suostunut lähettämään niitä Kanadaan turvaan, sillä sota piti voittaa.

”Olematon” sitaatti, vaikkakin tärkeän asian puolesta, on hyvä esimerkki siitä, miten historiaa ja sen tutkimusta typistetään anekdooteiksi. Ehkä se kertoo samalla epäsuorasti siitä, miten historia usein nähdään. Laiskasti tehty tendenssihakuinen historiantutkimus on myös osaltaan vastuussa.

Menneisyydellä politikoidaan yhä enemmän, tietoa menneestä pyritään tekemään pintapuolisesti hyödynnettäväksi vetämällä mutkia suoraksi tai vaaditaan sovellettavaa, laskettavaa tulosta. Historian, tai ihmistieteiden ylipäätään, tuottama tieto ja sen merkitys ei välttämättä ole suoraan mitattavissa.

Niin sanotut suuret kertomukset vetoavat ja populismille anekdootit ovat tärkeä työkalu. Äänekkäin saattaa saada yllättävän helposti heppoisen sanomansa kuulluksi.

Tarinallistaminen on noussut esiin ravintoloiden menuista aina johtamistaidon oppeihin. Olennaista ei ole se sisältö, vaan se miten tarinan paketoiti ”myytäväksi”. Tällaisessa tarinoiden ristiaallokossa kriittinen ajattelu ja tarjolla olevan informaation suhteuttamisen taito on tärkeämpää kuin koskaan.

Professori [John Toshin](#) mukaan kriittinen ajattelu on moderneissa demokratioissa kansalaisille tärkeä keino pitää huolta omista oikeuksistaan ja ylipäätään toimia kansalaisyhteiskunnassa. Siihen antaa erityisen hyvät eväät historia ja historiatietoisuus. Ne auttavat ymmärtämään miten, ja ennen kaikkea miksi, ollaan nykyisessä tilanteessa. Professori [Robert A. Dahl](#) vuorostaan piti ihmisten mahdollisuutta osallistua politiikkaan ja siten välillisesti päätöksentekoon eräänä tärkeimmistä demokratian piirteistä. Siihen tarvitaan tietoa ja kansalaistaitoja, joita tiede, esimerkiksi historia, tarjoaa.

Ilman perusteltua tietoa ja kriittistä ajattelua on vaikeaa osallistua aidosti yhteenkään relevanttiin keskusteluun, vaan kuulee helposti vain sen kovaäänisimmän rähisijän argumentit. Juuri

osallistuminen ja kyky rakentava kyseenalaistaminen ovat olleet merkittävimpiä tekijöitä päättäjien ja kansalaisten välisen luottamuksen ja vuorovaikutuksen rakentamisessa.

Jos on ollut aihetta epäilyyn, on asiasta voinut valittaa. Esimerkiksi "kuninkaissa käymisen" mahdollisuus kirjattiin Ruotsin valtakunnan lakeihin jo keskiajalla. Kustavilaisen ajan perustuslait vuosilta 1772 ja 1789 olivat Suomessa voimassa aina itsenäistymiseen saakka vuoden 1809 tapahtumista huolimatta, samoin monet keskeisistä hallinnon rakenteista.

Suomalaisen ja ruotsalaisen demokratian yhtäläisyyksiä, erityispiirteitä ja kehitystä selvittävä "Demokratian voimavirrat" -tutkimushanke, jossa itsekin työskentelen, on alustavissa tuloksissaan havainnut, että luottamus, hyvä hallintotapa, laillisuusperiaate, kasvava osallistuminen sekä kehittyvä kyky arvioida tietoa ja päättäjien toimia ovat olleet keskeisessä asemassa sekä Ruotsin että Suomen demokratioiden kehittämisessä ja etenkin maiden poliittisissa kulttuureissa.

Vaikka olisikin helppoa sortua rakentamaan suurta kansallista menestystarinaa lähimenneisyyden pohjalta katsoen, ei siihen kuitenkaan pidä sortua. Pikemminkin kyse on ollut jatkuvasta neuvotteluprosessista, johon myös geopolitiikalla ja taloudella on suuri merkitys. Mikään ei syntynyt tyhjiössä, vaan vaikutteita on saatu ja haettu paljon myös muualta sovellettavaksi aina koulutuksesta eduskunnan toimintatapoihin. Suomen itsenäistymistä ajatellessa on vaikea sivuuttaa ruotsalaista ja venäläistä vaikutusta laajemmassa mittakaavassa. Lisäksi "suomalaisuutta rakennettaessa" kansallinen identiteettipolitiikkamme perustui pitkälti toiseuteen ja sen kautta itsemme määrittelyyn vieraan peilinä.

Jo käsite "demokratia", saati "läntinen demokratia" on ollut hyvin monella tapaa ymmärretty käsite eri aikoina ja eri paikoissa. Suomessa historiankirjoissa on "demokratian" synonyymina pidetty kyseenalaistamatta nationalistiseksikin tulkittavaa käsitettä "kansanvalta". Eduskuntasanasto tarjoaa tätä edelleen synonyymiksi demokratialle juuri suomalaisessa kontekstissa.

Professori [Petri Karosen](#) kanssa tekemäni tutkimus löysi Suomessa julkaistuista, kansallisiin tietokantoihin viedyistä kirjoista jo yksin nimeketasolla enemmän "demokratiaa" kuin kansanvaltaa, ja ainakin arjen kielenkäytöstä se on juhlapuheita lukuun ottamatta kadonnut. Käsitteelle annetut merkitykset voisi olla syytä palauttaa mieleen tänäänkin. Historia, muiden tieteiden ohella, antaa siihen sängen runsaasti keinoja, joita tarvitaan, jos haluamme elää demokraattisessa kansalaisyhteiskunnassa ja vaikuttaa omalta osaltamme asioihin. Pitkällisen työn tuloksena meillä on siihen mahdollisuus ja oikeus. Ainakin toistaiseksi meillä on siihen myös tietoa ja keinoja.

Mitä taas tulee anekdootteihin, tällaiset kirjoitukset olisi herkuullista päättää sellaiseen, jossa kiteytyisi koko kirjoituksen idea kätevästi. Juuri siksi en niin tee.

10.3.2016 *Matti Roitto, tutkijatohtori, historian ja etnologian laitos*